

Warszawa, dnia 29 sierpnia 2022 roku

Dr hab. Agnieszka Regulska, prof. UKSW  
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie  
Wydział Studiów Nad Rodziną  
Instytut Pedagogiki, Katedra Pedagogiki Społecznej

**Recenzja rozprawy doktorskiej pani mgr Ewy Nizio  
pt. „Wychowawcza wartość Festiwalu Młodych w Medjugorje  
jako zgromadzenia agoralnego”  
napisanej pod kierunkiem naukowym pani dr hab. Doroty Kornas-Bieli, prof. KUL  
oraz pani promotor pomocniczej dr Klaudii Martynowskiej**

Rada Instytutu Dyscypliny Pedagogika KUL w Lublinie Uchwałą z dnia 22 czerwca 2022 roku powołała mnie do przygotowania recenzji rozprawy doktorskiej pani mgr Ewy Nizio pt. „Wychowawcza wartość Festiwalu Młodych w Medjugorje jako zgromadzenia agoralnego” napisanej pod kierunkiem naukowym pani dr hab. Doroty Kornas-Bieli, prof. KUL wraz z panią promotor pomocniczą dr Klaudią Martynowską. Przedłożona do recenzji rozprawa jest obszernym opracowaniem o charakterze empirycznym.

**Ocena ogólna problematyki rozprawy oraz struktury pracy**

Podstawowym zamierzeniem badawczym Autorki uczynione zostało przedstawienie wychowawczej wartości Festiwalu Młodych w Medjugorje jako zgromadzenia agoralnego. Przedmiotem zainteresowania są doświadczenia i przeżycia uczestników spotkania. Cel aplikacyjny pracy określono jako „wysnuć wnioski dotyczące pedagogicznego aspektu przygotowań kolejnych zgromadzeń agoralnych” (s. 85). Podjęte główne problemy badawcze dotyczą rozpoznania czy i w jakim stopniu Festiwal w Medjugorje spełnia kryteria zgromadzenia agoralnego oraz czy to wydarzenie ma znaczenie wychowawcze dla uczestników ze względu na agoralny charakter spotkania (ujęty w siedmiu cechach konstytutywnych). Tak

 1

określony cel i problemy badawcze postrzegam jako interesujące poznawczo oraz ważne dla praktyki pedagogicznej.

Uczynienie przez Doktorantkę przedmiotem poszukiwań badawczych wychowawczej wartości Festiwalu Młodych w Medjugorje jako zgromadzenia agoralnego jest tematem zdecydowanie niewyczerpanym na gruncie pedagogiki i posiada wiele walorów *novum*. Podjęta próba zbadania wartości wychowawczej tego typu zgromadzeń agoralnych, czego dokonała Autorka na przykładzie fenomenu corocznych spotkań młodzieży w Medjugorje, jest cenna zarówno poznawczo, jak i dla praktyki pedagogicznej. W związku z powyższym pozytywnie oceniam podjęty temat pracy oraz koncepcję zrealizowanego projektu badawczego jako oryginalnego i wartościowego poznawczo dla dyscypliny pedagogika, doceniając zwłaszcza zainteresowanie kwestią wychowawczej wartości wskazanego zgromadzenia agoralnego dla jego uczestników.

Odnosząc się do struktury recenzowanej rozprawy doktorskiej już po analizie spisu treści można dostrzec, że układ treści jest typowy dla prac o charakterze empirycznym. W ramach klasycznego podziału na części: teoretyczną, metodologiczną i empiryczną wyodrębniono cztery rozdziały. Dwa pierwsze rozdziały prezentują teoretyczne podstawy przyjętego obszaru badawczego, następnie w kolejnych rozdziałach: metodologiczna koncepcja badań własnych oraz prezentacja i analiza zebranych danych wraz z interpretacją uzyskanych wyników. Strukturę pracy uzupełniają Wstęp, Zakończenie, Bibliografia, Netografia, Spis tabel, Spis rysunków, Spis wykresów oraz Aneks i streszczenie w językach polskim i angielskim. Całość została zawarta na 275 stronach (włączając sześć części Aneksu). W związku z powyższym pragnę stwierdzić, że struktura pracy jest poprawna i logicznie uporządkowana.

### **Ocena teoretycznych podstaw badań**

Część teoretyczna rozprawy doktorskiej składa się z dwóch rozdziałów. W rozdziale pierwszym pt. „Psychopedagogiczna problematyka religijności w okresie młodości” zostały wyjaśnione pojęcia dotyczące religijności na gruncie nauk społecznych, a także przedstawiona została charakterystyka religijności w okresie młodości. Pani Ewa Nizio podjęła próbę ukazania prawidłowości rozwoju religijnego oraz czynników tego rozwoju w odniesieniu do osób młodych. Jako przestrzeń doświadczenia religijnego młodzieży zaprezentowany został Festiwal Młodych w Medjugorje wraz z jego genezą i charakterystycznymi cechami.



Rozdział drugi dotyczy tematu zgromadzeń agoralnych. Doktorantka na podstawie literatury przedmiotu charakteryzuje specyfikę tego rodzaju wspólnoty przedstawiając cechy konstytutywne oraz historyczne przykłady występowania tych fenomenów społecznych. Interesującym rozwiązaniem jest zestawienie przez Autorkę zachowań kolektywnych o odmiennych, a wręcz przeciwnych cechach. W pierwszej części rozdziału przedstawione zostały zgromadzenia typu tłumy i masy wraz z przykładami oddziaływania tłumów zbrodniczych podczas wojny w byłej Jugosławii w latach 90. XX wieku. Całość rozdziału zawiera niezwykle interesujące analizy ludzkich zachowań kolektywnych o konotacjach zarówno destruktywnych (tłumy, masy), jak i pozytywnych (agorały).

Na gruncie pedagogiki wciąż w niewyczerpanym stopniu podejmowana jest ta problematyka, dlatego jeszcze raz pragnę podkreślić jako oryginalność i wartość pracy podjęcie przez Doktorantkę tego zagadnienia (agoralność) wraz z koncepcją badań własnych. Oddziaływanie zgromadzeń agoralnych na uczestników warto odkrywać i analizować w różnych kontekstach pedagogicznych, z uwzględnieniem faktu, że zgromadzenia tego typu dzięki swoim dalekosiężnym skutkom (m.in. wzrost solidarności międzyludzkiej czy respektowanie praw człowieka) sprzyjają realizacji celów wychowawczych przyczyniając się do kształtowania u osób obiektywnych wartości, pożądanych postaw, itd. Ponadto problematyka zgromadzeń agoralnych na gruncie pedagogiki otwiera nowe możliwości dla praktyki oddziaływań wychowawczych czy edukacyjnych (realizacja celów aplikacyjnych i wdrożeniowych). Z uznaniem dostrzegam, że Autorka pracy ma świadomość tych walorów praktycznych, gdyż sformułowała cel aplikacyjny swojej pracy.

Jako bardzo wartościowe uznaję zastosowanie w konstrukcji części teoretycznej rozprawy zestawienia analizy teorii danego zjawiska z przykładami konkretnych wydarzeń, w których teoretyczne cechy tego zjawiska miały swoje odzwierciedlenie / zastosowanie. Pani E. Nizio prezentując specyfikę zachowań tłumów i mas wymienia ich charakterystyczne cechy na podstawie literatury, a następnie ukazuje przykłady z nieodległej historii, w których tłum ludzi przejawiał te cechy w swoich masowych zachowaniach (np. świadomość zbiorową, uleganie manipulacji przez członków tłumy, brak więzi pomiędzy członkami czy łamanie reguł społecznego funkcjonowania). Podobnie czyni w przypadku tematu zgromadzeń agoralnych – przedstawienie cech konstytutywnych połączone zostało z bogactwem przykładów znanych powszechnie zgromadzeń, które miały miejsce w dziejach narodów. Wskazuje przy tym na konkretne przejawy występowania cech agoralności w trafnie przytaczanych przykładach wydarzeń.



Moje wątpliwości moje wzbudza jedynie uczynienie w rozdziale pierwszym jako głównego kryterium analiz kategorii „religijność”, która – w mojej ocenie - nie jest ściśle związana z przedstawionym projektem badawczym (przedmiotem głównym analiz powinny być „wartości wychowawcze Festiwalu Młodych”). Prezentowane w rozdziale pierwszym treści kolejnych podrozdziałów (m.in. prawidłowości rozwoju religijnego, wychowawcza wartość religijności, religijność w okresie młodości) nie wiążą się bezpośrednio z celami badań ani z problemami badawczymi. W tym sensie trudno przyjąć, że kategoria „religijność” jest w pełni adekwatnym tłem dla opracowania koncepcji badań własnych, a także odniesieniem w interpretacji uzyskanych wyników, gdyż wiąże się jedynie pośrednio z kategorią „wartość wychowawcza” (rozwój religijności jest jedną z pożądanych wartości wychowawczych). Ponadto w badaniach własnych pytania ankietowe dotyczące religijności posłużyły jedynie do charakterystyki młodzieży w tym aspekcie. Inaczej mówiąc – uzyskane wyniki posłużyły do prezentacji badanej grupy, a nie do odpowiedzi na problemy badawcze.

Domyślam się, że powodem przedstawienia w pierwszym rozdziale „religijności” i uwarunkowań jej rozwoju mógł być charakter wybranego do badań własnych zgromadzenia agoralnego – Festiwalu Młodych, który jest wydarzeniem religijnym. Jednakże cele badań nie dotyczą bezpośrednio rozwoju religijności wśród uczestników spotkania. W kontekście celu głównego pracy związanego z poszukiwaniem „wychowawczej wartości Festiwalu Młodych w Medjugorje” można uznać, że rozwój religijności nie jest jedyną wartością wychowawczą, którą wynoszą uczestnicy spotkań. Stąd uwaga dotycząca niepełnej spójności tego fragmentu części teoretycznej z projektem badawczym.

Podsumowując całość części teoretycznej pracy stwierdzam, że stanowi ona wystarczające podstawy do projektowania własnych badań empirycznych. Pragnę docenić znakomitą znajomość literatury przedmiotu, a na szczególne uznanie zasługuje trafny dobór źródeł dotyczących tematu zgromadzeń agoralnych. Treści rozdziału drugiego stanowią wyczerpujące/komplementarne podstawy teoretyczne dla przygotowanej koncepcji badań własnych oraz oparcie dla analizy i interpretacji uzyskanych wyników. Poza zasygnalizowaną wątpliwością dotyczącą przedstawienia w części teoretycznej zagadnienia religijności jako nie w pełni adekwatnego tła teoretycznego dla problemów badawczych, pragnę stwierdzić, że pod względem merytorycznym część teoretyczna rozprawy nie budzi większych zastrzeżeń i spełnia swoją rolę. Przedstawiona uwaga dotycząca rozdziału pierwszego nie obniża znacząco wartości ważnego i interesującego projektu badawczego (religijność jest jedną z kluczowych wartości wychowawczych), ani nie umniejsza mojej ogólnej pozytywnej jego oceny.



## Ocena metodologicznej koncepcji projektu badawczego

Koncepcja badań własnych została zaprezentowana w rozdziale trzecim. Otwiera go podrozdział, w którym przedstawione zostały problemy i hipotezy badawcze oraz cele pracy. W sprecyzowanych przez Autorkę problemach badawczych dostrzega się logiczny związek z tematem pracy oraz jej celem, gdyż odnoszą się one do dwóch kluczowych kwestii: weryfikacji czy Festiwal Młodych spełnia kryteria zgromadzenia agoralnego (s. 81) oraz jaka jest jego wychowawcza wartość (s. 82). Szczególnie pozytywnie oceniam konstrukcję i spójność pierwszego z pytań badawczych, gdyż jego treść została precyzyjnie oparta i powiązana z teoretycznymi założeniami badanego zjawiska (zgromadzenie agoralne) ukazanymi w rozdziale drugim. Tym samym sygnalizuję pewien niedostatek teoretycznych podstaw dla kategorii „wartość wychowawcza” ujętej w drugim problemie badawczym - ta kwestia nie została wystarczająco przedstawiona w żadnym z dwóch pierwszych rozdziałów, które dotyczą prezentacji zagadnień głównych dla tematu pracy na podstawie literatury przedmiotu. Szczegółowe problemy badawcze ukazują, że wartość wychowawcza Festiwalu weryfikowana będzie w oparciu o kryteria agoralności zgromadzeń.

Zmienne niezależne i zależne oraz ich wskaźniki zostały określone prawidłowo od strony formalnej, jednakże nie przedstawiono uzasadnienia ich doboru dla realizacji celu pracy, co byłoby istotne zwłaszcza w przypadku zmiennych niezależnych.

Z uznaniem należy przyjąć również fakt, że określone zostały nie tylko cele badawcze, lecz również cel aplikacyjny (s. 85), co pozwoliło na precyzyjne ukierunkowanie całego projektu badawczego. Cele aplikacyjne mają szczególną wartość w pedagogice jako dyscyplinie stosowanej. Jednak we współczesnych badaniach pedagogicznych nierzadko brakuje określania celów służących wdrożeniom do praktyki wychowawczej, edukacyjnej czy opiekuńczej, itd. (zdarza się, że cele te bywają określane, a *de facto* nie zostają zrealizowane). Doceniam zatem, że Autorce udało się zrealizować postawiony cel aplikacyjny poprzez przedstawienie w Zakończeniu konkretnych i uporządkowanych postulatów praktycznych wynikających z przeprowadzonych przez siebie badań.

W drugim podrozdziale przedstawione zostały zastosowane metody, techniki i narzędzia badawcze. Pani Ewa Nizio na przestrzeni kilku lat zrealizowała najpierw badania pilotażowe a następnie badania zasadnicze. Wysoko oceniam zastosowanie triangulacji metod i technik badawczych, gdyż zdecydowanie podniosło to jakość prowadzonych badań oraz ograniczyło błędy pomiaru. Metoda dialogowa i metoda obserwacji zastosowane w badaniach



pilotażowych, a także sondaż diagnostyczny wykorzystany w badaniach zasadniczych, umożliwiły wszechstronne poznanie badanego zjawiska, jego opis oraz wyjaśnienie. Realizacji tych celów przysłużyły się również poprawnie dobrane na każdym etapie techniki badawcze: w badaniach pilotażowych technika obserwacji skategoryzowanej oraz technika rozmowy grupowej, pośredniej oraz czynnej, natomiast w badaniach zasadniczych technika ankiety. W tym kontekście drobna uwaga dotycząca przyjętego tytułu podrozdziału 3.2. – liczba pojedyncza w odniesieniu do terminu „metoda” sugeruje, że w badaniach zastosowano tylko jedną metodę, stąd tytuł lepiej mógłby brzmieć: „Metody, techniki i narzędzia badawcze”.

Prezentując opis zastosowanych metod badawczych Doktorantka wymienia wśród nich również „metody statystyczne” (s. 88). Warto byłoby dokonać w tym miejscu wyraźnego odróżnienia wskazując, że metody statystyczne posłużą dopiero na etapie analizy uzyskanych danych empirycznych i przedstawienia wyników badań. Sygnalizowanie w podrozdziale dotyczącym metod badań, że „posłużono się metodami statystycznymi” (s. 88) jest nieprecyzyjnym zapisem i może sugerować, że wykorzystano statystykę do badań zasadniczych czy pilotażowych. Wskazany byłby chociaż krótki opis zastosowania w pracy metod statystycznych, który pozwoliłby na uniknięcie niepotrzebnych wątpliwości (lektura części empirycznej pracy pokazuje, że metody statystyczne zostały przez Autorkę właściwie wykorzystane).

Z pewnością do mocnych stron całego projektu badawczego należy przyjęta w rozprawie strategia i procedura badań. Jeszcze raz w tym miejscu pragnę docenić podział badań na dwie części (pilotażowe i zasadnicze), gdyż te pierwsze pozwoliły na przygotowanie i doprecyzowanie głównego narzędzia badawczego. Ponadto już na etapie pilotażu Autorce udało się dokonać weryfikacji spełniania przez Festiwal Młodych wybranych kryteriów zgromadzenia agoralnego. Pierwszy etap badań otworzył Doktorantkę na tematy wychowawczo-formacyjnej roli Festiwalu, zrealizowane później w badaniach zasadniczych.

Z wielkim uznaniem zapoznałam się z przedstawionym w dalszej części procesem tworzenia i aktualizacji kwestionariuszy ankiet (wersja dla osób które są pierwszy raz na Festiwalu i wersja dla osób, które są po raz kolejny). Opracowane narzędzia odpowiadają podstawowym regułom metodologicznym i pozwalają na zrealizowanie celów badań. Wstępne wersje kwestionariuszy poddano weryfikacji diagnostycznej (wewnętrznej), uzupełniono w kolejnym roku realizacji badań o dodatkowe pytania. Na dokonanie analizy rzetelności skonstruowanych narzędzi pozwoliły również wcześniejsze badania pilotażowe – na podstawie ich wyników Doktorantka wzbogaciła ankietę o Index Religijny (PoIDUREL) oraz o skalę

dotyczącą wiary w cudowne uzdrowienie. W mojej ocenie opracowane kwestionariusze stanowią zdecydowanie mocny punkt projektu badawczego, gdyż umożliwiają realizację celów pracy. Docenić należy fakt, że w ankiecie zawarto w większości pytania skonstruowane przez Autorkę (jedynie pięć pytań zaczerpnięto z CBOS), narzędzie jest zatem autorskie. Dostrzega się dbałość o powiązania pytań z problemami badawczymi, z kryteriami teoretycznymi zgromadzeń agoralnych określonymi w literaturze przedmiotu, tym samym można stwierdzić, że udało się uchwycić możliwość weryfikacji postawionych problemów. Zastosowane narzędzia badawcze udostępnione zostały w Aneksie.

Powiązania i konsekwencje wcześniejszej uwagi dotyczącej niedostatku założeń teoretycznych dla kategorii „wartość wychowawcza”, która jest sednem drugiego problemu badawczego (jaka jest wartość wychowawcza Festiwalu Młodych?), dostrzegane są również w kwestionariuszu ankiety. Wartość wychowawcza Festiwalu weryfikowana jest przez kryteria pośrednie (cechy agoralności zgromadzeń), nie zaczerpnięte bezpośrednio z teorii wychowania dotyczącej wartości. Podejście przyjęte przez Autorkę pozwala na weryfikację pedagogicznego wymiaru Festiwalu, zwłaszcza poprzez pytania ankietowe, które ujmują to wydarzenie jako „środowisko wychowawcze”, choć nie do końca jest to precyzyjny sposób poznania „wartości wychowawczej”.

W ostatnim podrozdziale części metodologicznej rozprawy zostały scharakteryzowane osoby badane. Zaprezentowana przez Autorkę charakterystyka demograficzna badanej grupy oparta została na kluczowych zmiennych, które pozwalają na wyczerpujący ogląd badanej grupy w jej cechach demograficznych. Prezentację dopełnia charakterystyka religijności badanej młodzieży oraz ich postawy i poglądy społeczno-religijne.

Wyrażając podsumowującą ocenę przedstawionej koncepcji badawczej pragnę zaznaczyć, że projekt jest spójny i zgodny z kanonami badań w pedagogice. Doktorantka w sposób rzeczowy wyjaśniła najważniejsze założenia badawcze. W moim przekonaniu założenia metodologiczne badań własnych zostały poprawnie określone. Zasygnalizowane przeze mnie drobne nieścisłości czy uwagi nie umniejszają całościowej wartości koncepcji badań. Przedstawione przeze mnie sugestie mają charakter szczegółowy i służą jako propozycja doprecyzowania czy uściślenia narzędzia badawczego przy ewentualnej kontynuacji tematyki badań w przyszłości.



## Prezentacja i interpretacja wyników badań

Część empiryczna rozprawy została poświęcona prezentacji i analizie uzyskanych w badaniu wyników. Autorka poprawnie posługuje się statystykami opisowymi w celu weryfikacji agoralności kolejnych wymiarów Festiwalu Młodych (wykorzystując program Excel oraz SPSS Statistic). W celu weryfikacji problemów badawczych dotyczących korelacji i różnicowania zastosowała eksploracyjną analizę czynnikową metodą głównych składowych z rotacją Oblimin. Pani Ewa Nizio wykazała się dokładnością w sprawdzaniu warunków koniecznych do zastosowania tej metody (m.in. odpowiednia liczebność próby, miara adekwatności jej doboru, itd.). Ponadto należy podkreślić, że zwróciła uwagę na kryterium Cattela (wykresy osypiska), a także raportowała kryterium Kaisera (wartość wyższa niż 1,0) w celu wyodrębnienia czynników. W mojej ocenie zastosowane obliczenia statystyczne pozwoliły na weryfikację postawionych problemów badawczych. W precyzyjny sposób ukazane zostały analizy systemu wartości młodzieży, jej celów życiowych, religijności oraz postrzegania wydarzeń o znamionach cudu. Wykorzystując nieparametryczną analizę korelacji rho Spearmana porównała zależności pomiędzy poszczególnymi zmiennymi oraz przedstawiła wyczerpujący opis wyników w tym zakresie.

Analiza tej części pracy pozwala dostrzec bardzo wysoki poziom umiejętności prowadzenia analiz statystycznych wyników badań u Doktorantki, która biegle posługuje się programem Excel oraz pakietem statystycznym SPSS. Ponadto wszystkie etapy analizy statystycznej zostały wyczerpująco zaprezentowane. Na uwagę zasługuje utrzymanie właściwej proporcji pomiędzy prezentacją danych (wyniki zostały przedstawione w tabelach i wykresach, z wyznaczeniem średniej arytmetycznej, odchylenia standardowego, mediany, modalnej, itd.) a interpretacją opisową uchwyconych zależności. Te analizy są wyczerpujące i rzeczowe. Pozytywnie oceniam uwzględnienie obszernego podsumowania wyników i syntetyczne przedstawienie wniosków końcowych z badań, które dostarczają nowej, interesującej wiedzy i wypełniają lukę w dotychczasowym stanie badań - Festiwal Młodych w Medjugorje jako zgromadzenie agoralne nie doczekał się jeszcze zbyt licznych opracowań naukowych, zwłaszcza w badaniach na gruncie pedagogiki pozostaje wciąż w niedostatecznym stopniu eksplorowanym wymiarem. Dla pedagogiki szczególnie istotne są postulaty dotyczące udziału podmiotów wychowania w zgromadzeniach agoralnych oraz odnoszące się do organizacji podobnych wydarzeń społecznych.

Podsumowując ocenę tej części pracy stwierdzam, że pani mgr Ewa Nizio sprawnie panowała nad obszernym materiałem empirycznym i w sposób uporządkowany dokonała jego





prezentacji i analizy według przyjętych szczegółowych problemów badawczych. Doceniam zwłaszcza precyzyjne obliczenia statystyczne, dokładny opis wyników badań oraz samodzielne wyciągnięcie wniosków weryfikujących myśl o wychowawczym oddziaływaniu Festiwalu. Uznaję tę część rozprawy za wartościową naukowo i świadczącą o dobrym warsztacie metodologicznym Autorki.

### **Ocena ogólna rozprawy doktorskiej**

Dokonując globalnej oceny recenzowanej rozprawy pragnę stwierdzić, że podjęta problematyka jest wartościowa poznawczo, gdyż wnosi nowe aspekty do dotychczasowego stanu wiedzy pedagogicznej dotyczącej wychowawczych aspektów zgromadzeń agoralnych na przedstawionym w pracy przykładzie Festiwalu Młodych w Medjugorje. Wysoko oceniam dobór i przedstawienie założeń teoretycznych, które stały się adekwatnym tłem dla opracowania koncepcji badań własnych, a także odniesieniem w interpretacji uzyskanych wyników (poza zasygnalizowaną wcześniej wątpliwością dotyczącą przedstawienia w części teoretycznej zagadnienia religijności). Uwagę tę należy traktować jedynie w kategorii swoistej „podpowiedzi” w zakresie doskonalenia warsztatu badawczego przez Doktorantkę. Wykorzystana w części teoretycznej literatura pozwala na prawidłowe osadzenie badań własnych w kontekście dotychczasowych ustaleń. W podsumowaniu raz jeszcze pragnę podkreślić nowatorstwo w przeniesieniu na grunt pedagogiki koncepcji zgromadzeń agoralnych opisanych w literaturze nauk społecznych, zwłaszcza psychologii. Zaprezentowane wyniki badań wnoszą znaczącą wartość poznawczą i uzasadniają potrzebę kontynuacji badań w kierunku odkrywania wychowawczego sensu i wartości masowych spotkań o cechach agoralnych.

O wartości aplikacyjnej świadczy natomiast możliwość potencjalnego wykorzystania przedstawionych wyników badań w projektowaniu pracy pedagogicznej z grupami (odniosłam się do tej kwestii szerzej na stronie 6 recenzji).

Przedstawiony projekt badań całościowo oceniam zdecydowanie pozytywnie jako rzetelny, spójny i logiczny. Szczególnie doceniam samodzielnie opracowane kwestionariusze, które pozwoliły na zebranie obszernego i kompletnego, ze względu na problemy badawcze, zbioru danych. Pozytywnie oceniam również sposób prezentacji wyników badań, ponadprzeciętne umiejętności pani Ewy Nizio prowadzenia analiz statystycznych oraz ich interpretacji. Wstęp i Zakończenie rozprawy spełniają precyzyjnie swoją rolę, gdyż zawierają

wszystkie elementy, które powinny w nich być. W sposób szczególny pragnę docenić Zakończenie, w którym uwzględniono w sposób syntetyczny najważniejsze ustalenia i wyniki zrealizowanego projektu badawczego, a ponadto omówiono ograniczenia oraz perspektyw dalszych badań.

Od strony formalnej rozprawa została przygotowana bardzo starannie, w przejrzystej i logicznej strukturze, poprawnie językowo i edytorsko. Pragnę podkreślić perfekcyjny sposób przygotowania Bibliografii, w zapisach bibliograficznych wykazanych publikacji dostrzega się dużą skrupulatność i dokładność Autorki.

Podsumowując walory recenzowanej rozprawy pragnę zwrócić uwagę na jeszcze jedną kwestię – dostrzegam i doceniam umiejętności Doktorantki prezentowania swoich zainteresowań poznawczych. Z lektury pracy wnioskuję, że pani Ewa Nizio kilkakrotnie osobiście była uczestniczką Festiwalu Młodych, co zdecydowanie poszerza w wielu aspektach perspektywy badacza. Wszystko to dobrze rokuje dla podejmowania kolejnych badań i świadczy o rzetelnym i sumiennym podejściu.

Po zapoznaniu się z całością pracy, a w szczególności z badaniami Autorki, dostrzegam potrzebę (*tę uwagę proszę potraktować jako jedynie propozycję uzupełnienia, udoskonalenia części teoretycznej przed publikacją*) przedstawienia w części teoretycznej pracy Festiwalu Młodych w Medjugorje i jego wychowawczych aspektów. Temu zagadnieniu poświęcono niewiele uwagi (jedynie około 5 stron) w rozdziale pierwszym, a jest ono kluczowe jako teoretyczne tło dla badań własnych i dalszej analizy ich wyników. Wy tłumaczeniem faktu jest niedostatek publikacji na temat sierpniowych spotkań młodzieży w Medjugorje, co sygnalizuje sama Autorka. Jednakże wydaje się, że możliwy byłby samodzielny opis wydarzeń towarzyszących Festiwalowi Młodych w kontekstach pedagogicznych poprzez odkrywanie powiązań tych wydarzeń z różnymi rodzajami działalności wychowawczej, np. działalność charytatywna na rzecz osób potrzebujących (opieka, wsparcie), zachęcanie do aktywności fizycznej, wspinaczki górskie, spacery i tańce (promocja zdrowia), działalność wspólnoty dla młodzieży uzależnionej (resocjalizacja), itd.

Podsumowując pragnę stwierdzić, że podjęta problematyka i zrealizowany autorski projekt badawczy zachęcają do dalszych badań i dyskusji naukowych.



## **Konkluzja**

Biorąc pod uwagę zalety recenzowanej pracy i poczynione uwagi w konkluzji końcowej stwierdzam, że rozprawa doktorska pt. „Wychowawcza wartość Festiwalu Młodych w Medjugorje jako zgromadzenia agoralnego” autorstwa pani mgr Ewy Nizio w wystarczającym stopniu spełnia wymogi określone w art. 13 ust. 1 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym. Doktorantka wykazała się wiedzą teoretyczną z zakresu pedagogiki – dyscypliny naukowej, w której zrealizowała swój projekt badawczy, oraz wykazała się umiejętnością samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Teza ta wynika ze szczegółowej oceny całego projektu badawczego, którą przedstawiłam w kolejnych punktach recenzji. W związku z powyższym wnoszę o dopuszczenie pani mgr Ewy Nizio do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

*Agnieszka Rejzabek*